

TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA PSIXOLOGIK XIZMATNI TO'G'RI TASHKIL ETISHNING DOLZARB MASALALARI

Duschanova Nasiba

Xorazm viloyati Shovot tumani 6-maktab psixologi

Xolboyeva Xosiyat Rajabboyevna

Xorazm viloyati Shovot tumani 13-maktab psixologi

Annotatsiya: Umumta'lim maktablari psixologlarining ushbu asosiy yo'nalishlari psixologik xizmat faoliyatining mahsuldorligini ta'minlab, ta'lim sifatini yanada rivojlantirishi, o'quvchilar layoqat-qobiliyatini yanada takomillashtirishi, maktab jamoasi ijtimoiy-psixologik muhitini ijobiy tomonga o'zgartiradi.

Kalit so'zlar: amaliyotchi psixolog, ta'lim sifati, zamonaviy ta'lim, psixologik ma'rifat va tashviqot, psixologik-pedagogik tashxis, psixologik profilaktika, psixologik korreksiya, psixologik maslahat, kasb-hunarga yo'naltirish.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimimizda ta'lim sifatini yanada rivojlantirishda maktab amaliyotchi psixologlari o'rni yanada oshib bormoqda. Binobarin jamiyatimizda turli yosh va qatlam shaxslarda muommolar ortib borishi oqibatida etuk, sog'lom yosh avlodni tarbiyalash ishlarini yanada rivojlantirishda umumta'lim maktablari psixologlari faoliyatini, ish samaradorligini amalga oshirish uchun ular faoliyatini etarli shart-sharoitlar, texnologiyalar, moddiy-texnik bazalar bilan psixologlar faoliyatiga jiddiy e'tibor berish orqali ushbu muommolarni bartaraf etish mumkin.. Ushbu maqolada umumta'lim maktablari amaliyotchi psixologlari faoliyati sohalari, samarali usullari to'g'risida fikr yuritiladi, shuningdek psixologlar faoliyatini yanada takomillashtirish masalalar muhokama qilingan.

Mamlakatimizda uzluksiz ta'lim tizimini isloh qilish, yuqori malakali kadrlar tayyorlash, "Ta'lim to'g'risida"gi qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"dagi

vazifalarni bochqichma-bosqich hayotga tadbiq etish, Kadrlar tayyorlash milliy dasturining asosiy tarkibiy qismlari bo'lgan-shaxs, davlat va jamiyat, uzluksiz ta'lim, fan va ishlab chiqarishga yo'naltirilganligi ta'limning kelajakdagi asosiy maqsadlarini belgilab berdi.

Shuningdek, ta'limni inson uchun xizmat qilishi, bu boradagi islohotlar asosan 10 tayanch tamoyili (ta'limni demokratlashuvi, ta'limni ustuvorligi, ta'lim va tarbiyaning uzviy bog'liqligi, ta'limning milliy yo'naltirilganligi, ta'limning insonparvarligi, ta'limning ijtimoiylashuvi, ta'lim dasturlarini tanlashga yagona va tabaqalashtirilgan yondashuv, iste'dodli yoshlarni aniqlash, ta'limning uzluksizligi va izchilligi, ta'lim tizimining dunyoviy xarakterga ega ekanligi) hayotga tadbiq etilayotganligini ko'rish mumkin.

Jumladan yoshlarni mamlakatimizda yaratilgan ilmiy-texnikaviy imkoniyatlardan kengroq foydalanish huquqi kafolatlangan. Shu narsani alohida ta'kidlash lozimki, keyingi yillarda ta'lim sohasida ta'limni sifatini ta'minlashda, xususan ta'limni boshqarish sohasida muhim o'zgarishlar yuz berdi. Keyingi islohotlarning asosiy maqsadi-ta'limning davlat va jamiyatdagi tezkor rivojlanish manfaatlariga xizmat qiladigan, o'zaro aloqani ta'minlaydigan samarali boshqaruv tizimi bilan ta'limning yuqori sifatini, uning turli- tumanligini va shaxs hamda jamiyat ehtiyojlarini qondirishga qaratilganligini uyg'unlashtirishdan iborat. Kadrlar tayyorlash tizimida ta'lim tizimini rivojlantirishning yo'nalishlaridan biri – o'quvchilar shaxsini, shaxsiy fazilatlarini, qiziqishlari va xulq-atvorini puxta o'rgangan holda ularga pedagogik-psixologik shart-sharoitlar yaratishdan iborat. Bugungi kunda bu borada ta'lim-tarbiya muassasalarining amaliyotchi psixologlari va pedagoglariga dolzarb vazifalar qo'yilmoqda.

Ulug' rus pedagogi va psixologi K.D. Ushinskiy: «Agar pedagogika odamni har jihatidan tarbiyalamoqchi bo'lsa, u oldin o'sha odamni ham har jihatidan bilib olishi kerak» degan edi.

O'quvchini bilib olish – shu o'quvchining darslarni o'zlashtirish darajasini bilish demakdir, shuningdek, o'quvchining psixik xususiyatlarini bilish demakdir, uning qobiliyat va havaslari qanaqa ekanligini, uning diqqat – e'tibori, hislari, irodasi, xotirasi, tafakkuri qanday zohir bo'lishini bilish demakdir. Ta'lim – tarbiya ishida pedagog bolalarni bilimdan

bahramand qilish, ularga ko'nikma va malaka berish bilangina kifoyalanib qolmay, shuningdek, o'quvchilar shaxsining hamma tomonlarini, dunyoqarashi, xarakteri, irodasi, qobiliyati va havaslarini takomillashtirishi lozim.

Buning uchun esa psixikaning ayrim tomonlari qanday sharoitda va qaysi pedagogik usullar yordami bilan o'zlashtirishini va takomillashuvini bilmoq darkor. Ta'limning muvaffaqiyati esa tashkil etilgan o'quv faoliyatining har bir o'quvchi shaxsiga, uning ijtimoiy taraqqiyotiga qo'shgan hissasi bilan belgilanadi. Bu mas'uliyatli vazifani, ayniqsa, bugungi kunda psixologik xizmat sifatida tasavvur qilib bo'lmaydi. Qolaversa, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda, o'quv topshiriqlarini takomillashtirishda, o'quvchilarni u yoki bu kasbga yo'naltirishdagi o'ziga xos individual psixologik xususiyatlarini va qiziqishlarini aniqlashda, ularni o'z-o'zini anglashlarida, o'quv jarayoni, o'quvchilar jamoasi, o'quvchi-o'qituvchi faoliyati bilan bog'liq barcha muammolarni bartaraf etish yo'llarini izlashdagi psixolog – olimlarning bugungi yutuqlari haqida etarli dalillar mavjud.

Masalan, I.V.Dubrovina tadqiqotlarida maktabda psixologik xizmatni tashkil etishdagi nazariy va amaliy jihatlarining asoslanishi, L.I.Bojovichning o'quvchi shaxsi va uning maktab yoshidagi shakllanish bosqichlarini psixologik tasniflovchi empirik ma'lumotlari, A.G.Asmolovning o'quvchi faoliyati va ustanovka uyg'unligini izohlab beruvchi tadqiqotlari, D.I.Feldshteynning ontogenezda rivojlanuvchi shaxs ijtimoiy taraqqiyotining psixologik qonuniyatlarini ochib berishga qaratilgan qator ilmiy– tadqiqiy ko'rsatmalari, Ye.A.Klimovning o'quvchini kasbga yo'naltirishdagi individual uslubni o'zida mujassamlashtirgan psixologik ishlanmalari, V.S.Merlinning o'quvchi shaxsidagi individual va sotsial tipik xususiyatlar psixologiyasini izohlab berishga qaratilgan asarlari, E.G'.G'ozievning ta'lim muassasalaridagi psixologik xizmat vazifalarini qayd etishga bag'ishlangan ko'rsatmalari, M.G.Davletshinning O'zbekistondagi psixologik xizmatning bugungi holati va vazifalarini talqin qilishga qaratilgan ilmiy- amaliy fikr mulohazalari, G'.B.Shoumarovning Xalq ta'limi tizimida psixologik xizmatning joriy etilishi bilan bog'liq yangiliklar, muammolar va echimlarga bag'ishlangan nazariy-ilmiy va ijtimoiy-amaliy ahamiyatga molik fikr-mulohazalari, Sh.R. Barotovning ta'limda psixologik xizmat

amaliyotiga bag'ishlangan ilmiy tadqiqot natijalari, B.R.Qodirovning O'zbekistondagi iqtidorli va iste'dodli bolalarni tanlash va tarbiyalashga qaratilgan qator nazariy-ilmiy va amaliy-uslubiy asarlari shular jumlasidandir

Turli sohalarda faoliyat yuritir ekanmiz, albatta, kasbiy sifatlarni psixologning kasbiy jarayonini to'ldirib turuvchi muhim jabha hisoblanadi. Bugungi kunda maktab amaliyotchi psixologlari o'quvchi faoliyatidagi ijtimoiy-psixologik muhofazani takomillashtirish bilan bog'liq quyidagi vazifalarni amalga oshirishlari zarur:

-har bir sinfdagi ijtimoiy-psixologik muhitning har bir o'quvchi shaxsiga ijobiy ta'sirini tarkib toptirish, hamda har bir o'quvchining o'quv faoliyatiga

nisbatan o'z-o'ziga adekvat baho bera olishini ta'minlash;

-har bir o'quvchining o'z-o'zini bilishi, anglash, idora qilish va o'z-o'zidan ijtimoiy ma'noda muvaffaqiyatli qoniqish hosil qilishi uchun shart-sharoitlarni hozirlash, shuningdek, har qanday o'quv faoliyati talablarini bajarish jarayonida o'quvchining meyoriy-hissiy holat chegarasidan chiqib ketmasligi uchun barcha tadbirlarni qo'llash;

-o'quvchining faoliyat talablariga va aksincha, faoliyat talablarining o'quvchi shaxsiga moslasha olishlarini ta'minlash va o'quvchi-o'quvchi, o'quvchi-o'qituvchi, o'quvchi-jamoa o'rtasidagi hamkorlik faoliyati uchun muhim muvaffaqiyatli munosabatlar o'rnatila borishni muntazam nazorat ostiga olish;

-o'quv faoliyati talablarini muvaffaqiyatli bajarilishini ta'minlashga xizmat qiluvchi o'quvchi shaxsi faolligi bilan bog'liq individual uslub imkoniyatlarini o'rganish va qaror toptira borish, hamda har bir o'quvchini maktabga qabul qilishda u yoki bu fan bo'yicha chuqur o'zlashtiruvchi sinflarga jalb etish orqali kasb tanlashga yo'llashda tegishli ilmiy amaliy tavsiyalar berib borish;

-umumiy psixologik xizmat Nizomi asosida psixoprofilaktik, psixodagnostik va psixokorreksion ishlarni tizimli ravishda amalga oshirish.

Maktab amaliyotchi psixologlari faliyati muayyan talab asosida ishlab chiqilgan tegishli yo'l-yo'riqlar, ko'rsatmalar va ilmiy-amaliy tavsiyalar asosida tashkil etiladi.

Muassasalarda tarbiyalash va o'qitish jarayonida ruhiy, jismoniy (somatik) va ijtimoiy farovonligini muhofaza qilish;

O'quvchilar rivojlanishiga to'sqinlik qilayotgan omillarni aniqlash va turli ko'rinishdagi psixologik yordam berish;

Turli yo'nalish va maqsadlarda psixologik tashxis o'tkazish;

Bola ruhiyatidagi salbiy o'zgarishlarni aniqlash va ularni bartaraf etish;

Turli yosh davrlarida o'quvchilarning shaxsiy, aqliy va ijtimoiy rivojlanishini psixologik jihatdan kuzatib borish, psixologik nuqsonlarni aniqlash va salbiy og'ishlarning oldini olish;

O'quvchilar shaxsining individual yosh xususiyatlari, jinsini hisobga olib ta'lim faoliyatining rivojlantiruvchi va tuzatuvchi dasturlarini rejalashtirish va ishlab chiqishda ishtirok etish, ularda hayotiy va kasbga yo'nalish olishning turli vaziyatlariga moslashuvchanlikka tayyorgarlikni rivojlantirishga ko'maklashish;

Iqtidorli o'quvchilarni psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlash;

O'quvchilar, pedagogik jamoa, ota-onalarning (ularning o'rnini bosuvchi shaxslar) psixologik va jinsiy tarbiya madaniyatini shakllantirish;

Pedagogik jamoalarda sog'lom psixologik muhitni yaratish va qo'llabquvvatlash;

Yoshlar tarbiyasiga xavf solayotgan "ommaviy madaniyat"ning kirib kelishi holatlarining oldini olish;

Pedagog xodimlar, ota-onalar va jamoat tashkilotlarining samarali hamkorligini ta'minlash.

Umumta'lim maktablari amaliyotchi psixologlari yanada tizimli, muvofiq amalga oshirishlari uchun inspektor-psixologlar bilan o'zaro hamkorlikdagi xizmat faoliyati

yuqorida qayd etilgan maqsad va vazifalar amalga oshirilishini muvofiqlashtiradi va ko'zlangan maqsadga erishishni rivojlantiradi.

XULOSA

Umumta'lim maktablari psixologlarining ushbu asosiy yo'nalishlari psixologik xizmat faoliyatining mahsuldorligini ta'minlab, ta'lim sifatini yanada rivojlantirishi, o'quvchilar layoqat-qobiliyatini yanada takomillashtirishi, maktab jamoasi ijtimoiy-psixologik muhitini ijobiy tomonga o'zgartiradi. Bu kabi yo'nalishlar faoliyatini yanada samarali olib borish uchun umumta'lim maktablari amaliyotchi psixologlariga qulay shart-sharoit, o'z vazifalarini samarali amalga oshirishlari uchun maxsus zamon talablariga javob beradigan mashg'ulot xonalari bo'lishi maqsadga muvofiq. Shundagina psixologik xizmat maqsad va vazifalari o'z natijasini ta'lim-tarbiya jarayonini rivojlantirishida, jamiyatga o'quvchi shaxsini komil shaxs qilib etkazishni yanada takomillashtirishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Yoshlarni ma'naviyaxloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim-tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida» 2018- yil 14- avgustdagi PQ-3907-son qarori
2. Алёшина Ю. Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование. — 2-э изд. — М. : Независимая фирма “Класс”, 2000. — 208 с.
3. К. Д. Ушинский, Собрание сочинений, том 8, издание АПН РСФСР, 1950, стр. 23
4. Nishanova Z.T. Psixologik xizmat. -T.: TDPU, 2006. - 162 b 5. Barotov Sh.R. Ta'limda psixologik xizmat. – Buxoro, 2007.